

Govor rektora prof. dr. sc. Alekse Bjeliša na promocijama doktora znanosti i umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu

Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu

Nedjelja 6. srpnja 2014.

Uvaženi uzvanici, poštovane kolegice i kolege laureati, poštovana gospodo prorektori, dekani i prodekani, dragi gosti,

započinjemo s još jednom promocijom doktora znanosti i umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu!

Sve vas srdačno pozdravljam i zahvaljujem vam što svojom nazočnošću uveličavate ovu svečanost.

Sveučilište danas predstavlja javnosti one članove svoje akademske zajednice koji su nakon niza provjera tijekom doktorskih studija dosegнули svoju istraživačku i kreativnu zrelost. Tome su izravni dokaz njihove doktorske disertacije i objavljeni znanstveni radovi. To su njihovi prvi doprinosi međunarodnoj prepoznatljivosti sveučilišta. Oni su im otvorili mogućnosti, ne samo daljnje potvrde kreativnosti, već i vlastitog istraživačkog rada i inicijativa.

Istraživanja nisu moguća bez individualne odvažnosti, samopouzdanja i samokritičnosti. Kreativnost je individualna. Danas njeno ostvarenje međutim, nije moguće bez stvaralačke i stimulirajuće sredine u kojoj se individualnosti dopunjuju i svatko izvršava svoje zadaće po zadanim pravilima, prolazeći pri tome kroz provjere, uključujući i one eliminatorne.

I zajednica i pojedinci cijelo su vrijeme svjesni da težnje i naponi usmjereni prema uspjehu mogu završiti i neuspjehom. Nema jamstava uspješnosti, i nema vanjskih arbitara koji će o njoj presuditi, izuzev onih koji su u istom poslu, a pripadaju široj nacionalnoj, i još češće međunarodnoj, istraživačkoj zajednici.

Zajednica u kojoj po prirodi izazova pred nama, moramo ići do krajnjih granica svojih sposobnosti, i jednako tako pokazati nesebičnost prema drugima, provjeravajući pri tome i druge i sebe, zahtjevna je zajednica, jer u njoj ne potvrđujemo samo svoje stvaralaštvo, već i svoje ljudske vrline. Potvrđujemo se i kao ličnosti i kao kolektiv.

Sretne su i uspješne one takve zajednice koje krasi poticajno natjecanje, uzajamno povjerenje te privrženost instituciji, i u kojima nema isključivosti bez samo-propitivanja, sukobljavanja potaknutih sebičnostima ili osobnim i parcijalnim samodostatnostima stavljenima iznad zajedničkih interesa i univerzalnih kriterija akademskog integriteta i samokritičnosti.

Zajedništvo ljudi bilo je i ostalo temeljem svakog civilizacijskog uzleta, pa tako i blistavog razvoja znanosti i umjetnosti od samih početaka, od Platonove akademije prije 2400 godina, do danas. Akademsko zajedništvo temeljeno je prije svega na meritokratičnosti. Popratno upravljanje i administriranje, koliko god se danas činili neminovnima, trebali bi biti prisutni samo u onoj mjeri u kojoj pomažu ispunjenju te primarne meritokratičnosti.

Ona pak sama po sebi ima dodatnu dimenziju, i u nikojem slučaju nije kombinacija demokratičnosti i autokratičnosti. U toj se jednostavnoj tvrdnji oslikava složenost odnosa akademije s jedne, i vlasti i zakonodavstva s druge strane, od ranih srednjovjekovnih začetaka sveučilišta sve do današnjeg globalizacijskog vremena.

Monarsima u ranim autokracijama znanstvenici nisi bili posebno potrebni, ali su im bili dragi jer su im dopunjavali moć i dvorski život mudročću, dovtljivim izumima, u današnjem jeziku novim tehnologijama, ali i astrološkim predviđanjima i kamenima mudraca, potičući im tako vjeru u poželjnu budućnost.

Stasanjem demokracija u novom vijeku znanstvenici su i državnim autoritetima ostali dragi, ali sve više i potrebni, obzirom da su znanost i umjetnost smatrani sržima nacionalnog identiteta, kojom se nacija u nastajanju kvalificira za svjetsku obitelj naroda.

Takve su poruke slali s iste ove pozornice i naši rektori prije više od sto godina. Uz nove doktore, tih godina slušala ih je i cjelokupna tadašnja politička elita, koja je dolazak na godišnje sveučilišne promocije smatrala svojom obvezom.

Kasnije su uslijedili totalitarizmi, u kojima su znanstvenici svojom urođenom sklonošću slobodnom kritičkom promišljanju postajali sve manje dragi, ali i sve više potrebni kao inženjeri stalnog, pa makar i dvojbenog, napredovanja na putu u konačnu ideološku odrednicu raja na zemlji.

„Niste nam dragi, ali vas trebamo“, riječi su čelnog političkog autoriteta odgovornim ljudima našega Sveučilišta sredinom osamdesetih godina prošloga stoljeća, kada je trebalo pokrenuti ciklus njegovoga prostornog širenja. Nekoliko godina kasnije, malo tko nije vjerovao da ćemo demokratizacijom i uspostavom nacionalnog suvereniteta opet imati odnos demokratske vlasti i meritokratske akademske zajednice prožet, ako ne ljubavlju, a ono povjerenjem, i potrebom istraživačkog stvaralaštva kao generatora društvenog i gospodarskog blagostanja.

Međutim, pravilo da se kotač povijesti ne vraća unatrag bilo je jače od naših očekivanja. Umjesto u arkadiju skladnih odnosa akademije, vlasti, i, ovdje treba dodati, medijske javnosti, danas smo po svemu sudeći u dijametralno suprotnom razdoblju. Danas vlast i suviše često signalizira, a mediji pojačano prenose, kako je spram akademije indiferentna i kako ne vidi kako bi istraživanja mogla, ne generirati razvoj, nego, obzirom na aktualno stanje zemlje, ukloniti zapreke koje ga već godinama priječe. Umjesto povjerenja, sve više dominira nepovjerenje.

Naočale nepovjerenja, kao i naočale neracionalnog povjerenja, lako dovode do iskrivljenih percepcija, tako da nas se sve češće umjesto uspješnima smatra neuspješnima, nekorisnima i nesposobnima, sve do toga da nas se identificira kao jednog od prepoznatljivih uzročnika

društvenih i gospodarskih nevolja. Jedino što bi tada preostalo bila bi šok terapija tržištem, kojom će nas se ili uvesti u red ili eliminirati i nadomjestiti onim što će se na državno-kapitalističkom tržištu nametnuti kao uspješnije.

Pokušao sam s vama podijeliti dojam kako što se tiče istraživanja i visokog obrazovanja u Hrvatskoj, i ne samo u Hrvatskoj, stvari s kotačem povijesti ne stoje najbolje. Međutim, kotač povijesti ne samo da se na vraća, on se niti ne zaustavlja. Može li se pokrenuti na nov način? Tko će ga i kako pokrenuti? Svi smo suočeni s tim pitanjem, posebno vas četiri stotine novih doktora znanosti koje danas promoviramo. Pred vama je najdragocjenije blago dano čovjeku, vrijeme u kojem imate slobodu stvarati budućnost. Kakva će ona biti? Ne znam. Molim vas, preuzmite obvezu utjecati na nju. Nije vrijeme za rezignaciju i pasivnost, za bijeg u uređivanje naših malih vrtova. Vrijeme je u kojem se treba uspostaviti nova povijest s bitno drugačijim odnosima akademije i vlasti, kreativnosti i javnosti. Želim vam da u tome radost traženja rješenja nadvlada napore i tegobe s kojima ćete se suočavati.

Poštovane kolegice i kolege doktori znanosti i umjetnosti,

hvala vam što ste doprinijeli prepoznatljivosti i uspješnosti našega Sveučilišta. Zahvaljujem i svima koji su vam u tome pomogli, posebno vašim mentorima i suradnicima. Posebno zahvaljujem vašim najbližima na podršci koju su vam pružali. Svako vam dobro!

Vivat, crescat, floreat Universitas studiorum zagrabiensis!